

Tussenrapportage: Verkenning en ontwikkeling innovatiethema Agrologistiek Greenport Boskoop

Auteurs en datum: Wim de Jong (PPO Bomen, Bollen en Fruit), Gerben Splinter (LEI) en Floor Geerling-Eiff (LEI), Wageningen UR, februari 2013.

Oprachtgever: het ministerie van Economische Zaken en de topsector T&U, uitgevoerd binnen het onderzoeksthema T&U Kennis, innovatie en HCA (BO-09).

1. Samenvatting

Wageningen UR heeft onder de vlag van het onderzoeksthema T&U Kennis, innovatie en HCA (BO-09) samen met hogeschool InHolland in 2012 een verkenning uitgevoerd naar de ontwikkeling van het innovatiethema Agrologistiek (als pilot) voor het kennis- en innovatiesysteem van de Greenport Boskoop. Dit werk betrof een deelactiviteit van het project Kennis en innovatie in de Greenport Boskoop in opdracht van het ministerie van Economische Zaken (EZ) en de topsector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen (T&U). Voor de verkenning worden 20 gesprekken met bedrijven en kennispartners gevoerd. Uit de verkenning bleek onder andere dat het thema verslogistiek vanuit de regio meerwaarde kan hebben voor het actualiseren van het onderwijs op zowel MBO- als HBO-niveau. Nadere afstemming tussen de betrokkenen rond Agrologistiek is echter nodig om het als innovatiethema verder uit te werken. De resultaten zijn met de betrokkenen gedeeld en met hen worden voor 2013 concrete afspraken gemaakt voor de verdere uitwerking van het innovatiethema. Doordat de betrokken actoren in de regio onvoldoende tijd (en prioriteit) hadden om deze vraag verder uit te kunnen werken, wordt deze activiteit begin 2013 doorgepakt. In deze tussenrapportage zijn de resultaten beschreven van de ontwikkelingen in 2012.

1. Inleiding

Eisen aan logistiek op agrarische productiebedrijven worden steeds groter. Klanten bestellen vaker in kleinere hoeveelheden, vragen om korte(re) levertijden en/of stellen specifieke eisen aan verpakkingen. In een vraaggestuurde keten, zijn de processen afgestemd op de vraagpatronen van de consument. De keten voldoet zo aan de vraag van de eindgebruiker. De organisatie van het uitleveren van producten in agrarische bedrijven is daarmee een belangrijke succesfactor geworden in de keten. Het is bepalend voor de kwaliteit in de keten en het serviceniveau dat aan de koper kan worden geboden. Een mechanisme dat daarmee bepalend is voor de prijssetting en het kwaliteitsniveau.

Het thema Agrologistiek is een belangrijk speerpunt voor de Greenport Boskoop en omstreken. Een goed serviceniveau en leversnelheid zijn succesfactoren van het boomkwekerijcluster in de regio Boskoop. Deze succesfactoren wil het cluster graag vasthouden en waar mogelijk versterken. De Greenport Boskoop streeft daarom naar een aanpassing in de wegeninfrastructuur en routing waarbij bedrijfsmatige activiteiten en woonconcentratiegebieden zoveel mogelijk worden gescheiden. Daarbij wil de Greenport verkeershinder zoveel mogelijk vermijden. Daarom wil men een visie ontwikkelen waarbij sprake is van goede bereikbaarheid door nieuwe aansluitingen op de hoofdverkeersaders en rondwegen door de kwekerijconcentratiegebieden. Tot slot is vanuit de lokale overheid een plan neergelegd om de CO₂-productie van het wegverkeer te reduceren door de agrologistiek slimmer te organiseren. Overheden en bedrijven financieren gezamenlijk om deze doelstellingen te realiseren. In deze context is het benutten en toepassen van actuele kennis en mogelijkheden rond verslogistiek van belang. Wisselwerking van theoretische kennis en bedrijfservaring vergroot de impact van het leren.

Ten behoeve van de logistiek voor het regionale bedrijfsleven heeft een studie plaatsgevonden gericht op een effectieve uitlevering van planten (Verdouw, 2011¹). Het onderzoek leverde een aantal werkwijzen op om de logistiek in de regio te verbeteren. Deze resultaten en werkwijzen worden verder getoetst met het lokale bedrijfsleven.

¹ Verdouw C., Hennen W. en G. Splinter (2001). *Uitleverlogistiek in de boomkwekerij*. LEI Wageningen UR, Den Haag.

Daarnaast vraagt het onderwijs (INHolland, Ontwikkelcentrum, het GKC-thema agrologistiek) om toepasbare, actuele kennisinzichten die nog niet beschikbaar zijn in het curriculum. Vanuit de boomkwekerijcentra (Boskoop, Opheusden, Venlo en Midden Brabant/Zundert) kan deze casuïstiek geleverd worden die de gehele vers-logistiek (inclusief verpakking, informatielogistiek en geldstromen) omvat. De Greenport Boskoop en de onderwijspartijen hebben (vanuit het EFRO-programma Kennis en Innovatie Impuls) aan het onderzoeksthema T&U Kennis, innovatie en HCA gevraagd om te verkennen hoe de ervaringen met logistiek vanuit de regio Boskoop als casuïstiek en curriculumontwikkeling, zowel het onderwijs als het bedrijfsleven kunnen dienen.

Als basis zijn de resultaten vanuit het onderzoek Uitleverlogistiek in de Boomkwekerij genomen. De keuze voor het cluster boomkwekerij als casus voor een generiek lespakket is niet toevallig. Veelvormigheid van producten, diversiteit in productdragers en grote verschillen tussen de opvolgende ketenschakels maken het vraagstuk uitleverlogistiek extra complex, maar daarom des te interessanter als lesmateriaal te benutten. De beoogde onderwijsmodule beoogt kennis en inzicht met betrekking tot uitleverlogistiek van agrarische productiebedrijven bij zowel studenten als ondernemers op te leveren. In de module staan drie elementen centraal:

1. generieke logistieke principes om te komen tot potentiële uitleverscenario's (per subsector c.q. bedrijfstype) voor agrarische productiebedrijven;
2. inputvariabelen herkennen en waarderen welke bepalend zijn voor het te kiezen logistieke uitleverscenario. Naast bedrijfsinrichting en de klantvraag wordt onder andere gedacht aan logistieke kenmerken van de afzetketen;
3. synthese van de punten 1 en 2; inzicht in het effect van de koppeling van input aan potentiële uitleverscenario's;
4. benutting van de kennis en werking in het initiële onderwijs en voor Masterclasses.

De te ontwikkelen module is complementair aan het lesmateriaal dat in het WURKS-WU-project Ketens, logistiek en kwaliteitszorg (2011-2015) wordt ontwikkeld. Er vindt afstemming met dit project plaats. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de kennis en expertise met digitale logistieke systemen (PPO). De verbinding met de Agrologistieke ontwikkeling in de Greenport Boskoop, Treeport Zundert en Green Connection en Laanboomcentrum Opheusden zorgt voor betrokken- en gedragenheid vanuit het lokale bedrijfsleven.

Aanpak en resultaten ontwikkeling Agrologistiek voor het onderwijs in Boskoop

Fase 1: Verkenning behoefte Onderwijs en bedrijfsleven

Uit de verkennende fase bleek dat in de regio behoefte is aan een onderwijsmodule Agrologistiek, specifiek gericht op de behoefte en problematiek zoals deze in de boomkwekerij speelt. Deze module moet toepasbaar zijn voor het HBO voor zowel studenten als docenten maar ook benut kunnen binnen het WO en het MBO. Het gebruik door bedrijfsscholen en binnen productieclusters moet worden geborgd binnen het leven lang leren principe van het beroepsonderwijs. Inpassing van de casuïstiek Agrologistiek in het onderwijscurriculum wordt afgestemd met de volgende onderwijspartijen:

- HAS Den Bosch;
- Wellantcollege Gouda;
- Van Hall Larenstijn;
- Helicon;
- CAH Dronten;
- Prinsentuincollege;
- Stoas;
- Citaverdecollege;
- Hogeschool InHolland Delft;
- Wageningen UR.

Daarnaast vindt er een behoefteverkenning vanuit het bedrijfsleven perspectief plaats. Hiervoor zijn en worden de volgende personen en organisaties benaderd:

- DLV-Plant ;
- PPO Wageningen UR;
- Treeport Zundert;
- De Stuurgroep Greenport Boskoop;
- Begeleidingsgroep Kwantitatief onderzoek Agrologistiek;
- Projectleider Agrologistiek regio Boskoop;
- Regio Noord-Limburg;
- Studieclub Boskoop (zie ook Box 1);
- Diverse ondernemers in het agronetwerk Boskoop.

In 2012 zijn bovenstaande organisaties benaderd voor de verkenning (fase 1). Met een aantal is gesproken maar nog niet met allen. Men was in de laatste maanden van 2012 druk met andere activiteiten en vaak werd aangegeven in 2013 weer beschikbaar te zijn. Concreet zijn de volgende resultaten geboekt:

1. het verbinden van kennispartijen en de beroepspraktijk (productie, handel en transport). Dit heeft geleid tot vraagarticulatie, afstemming en het organiseren van input voor het kwekerscafé met 65 ondernemers. Met het kwekerscafé is de belangstelling vergroot voor een constructieve en toekomstgerichte aanpak. De gedachten en conclusies zijn ingebracht in vervolggesprekken en op bestuurlijk niveau getoetst (met het projectteam Agrologistiek, de stuurgroep Kennis en Innovatie Impuls en het Bestuur Stichting Greenport Boskoop);
2. het doordenken van een probleemanalyse verslogistiek plantenteelt met InHolland, het analyseren van mogelijkheden en overeenstemming over een effectieve aanpak voor de ontwikkeling van de onderwijscasuïstiek t.b.v. studenten;
3. afstemming met de leden van de studieclub middels een presentatie over afleverlogistiek. Dit leidde tot aanmeldingen van bedrijven om mee te denken in het proces rond de ontwikkeling van de casuïstiek;
4. facilitatie bij de voorbereidingen voor het vergaren van kwantitatieve informatie rond verkeersbewegingen in de greenport, door een gestructureerde enquête onder 700 bedrijven. Vragen hadden onder andere betrekking op hoog- en laagseizoensdagen, de beladingsgraad (x productdrager) en afleveradressen. Deze enquête wordt uitgevoerd in opdracht van de stichting Greenport;
5. het organiseren van een kwekerscafé rond verslogistiek (als verdienmodel). Dit leverde kwalitatieve informatie op die verbonden kan worden met het kwantitatieve onderzoek (zie 4).

Fase 2: Voorbereiding ontwikkeling casuïstiek

De voorbereidingen voor de ontwikkeling van de casuïstiek zijn afgestemd met:

- het WURKS-loket;
- het Ontwikkelcentrum;
- het GKC-programma Ketens en Agrologistiek.

In 2012 is met bovenstaande partijen overlegd over de organisatie van een bijeenkomst begin 2013 om activiteiten vanuit diverse logistieke projecten op elkaar af te stemmen, in het belang van de ontwikkeling van modules Agrologistiek. Deze bijeenkomst vond plaats op 8 januari j.l. waarmee een doorstart is gemaakt van deze projectactiviteit. Diverse partijen waren aanwezig, onder welke: PPO, FBR, LEI, InHolland, het Ontwikkelcentrum, het GKC-programma Ketens en Agrologistiek en Aequor.

Deze fase heeft geleid tot het creëren van breder draagvlak voor de ontwikkeling van de casuïstiek voor lesmodules Agrologistiek, want:

- diverse onderwijsinstellingen (inclusief het Centrum voor innovatief vakmanschap in ontwikkeling) hebben belangstelling voor de ontwikkeling van de module uitleverlogistiek;

- de Greenport Boskoop, retailers, ondernemers (of adviseurs van) ondersteunen het belang van kennisontwikkeling en –uitwisseling (door onderzoek en onderwijs) in de uitlever- en verslogistiek. Dit mede op basis van voortschrijdend inzicht in nieuwe ontwikkelingen. Zie ook box 1;
- er is een positieve houding bij het ontwikkelcentrum om de casuïstiek als onderdeel op te nemen binnen (de generieke) modules verslogistiek.

Tekstbox 1: Studieclub Boskoop, thema-avond Agrologistiek

Samen met de Studieclub Regio Boskoop en het programma Kennis & Innovatie Impuls Greenport Regio Boskoop is vanuit dit project op 15 januari 2013 een bijeenkomst georganiseerd op het onderwerp Agrologistiek in de regio Boskoop. Circa 50 personen waaronder deskundigen, producenten en handelaren op het gebied van agrologistiek waren aanwezig. Goede logistiek is een succesfactor van de Greenport Boskoop. Weinig bedrijven transporteren alles zelf; er is vooral sprake van een mengvorm van eigen transport en uitbesteed transport. Enkelen laten het transport bewust door derden uitvoeren.

In de bijeenkomst is de huidige situatie gepresenteerd door een film over agrologistiek (kennisinnovatieimpuls.nl/2012-0410-FG/2229). Daarna volgde een interview met Leo Vergeer, logistiek planner van Boot & Co, en Tonco Kapteijn van P.W. Captein & Zn (kweker van sierheesters). Boot & Co is zowel gevestigd in Boskoop als Zundert en is producent voor groenvoorziening. Het transport tussen de vestigingen en naar de klanten toe is volledig uitbesteed. P.W. Captein & Zn heeft zijn transport ook volledig uitbesteed aan een transportbedrijf. Door hier bewust voor te kiezen is het transportbedrijf altijd beschikbaar, ook voor kleine vrachten en ook in drukke perioden. Intern worden de planten zoveel mogelijk gesorteerd en schoon klaargezet, zodat snel uitgeleverd kan worden.

Vervolgens is er in 5 groepjes gediscussieerd over een aantal stellingen. De uitkomsten daarvan zijn verwerkt tot een SWOT-analyse en hebben geleid tot de volgende conclusies en aanbevelingen:

- het vervoer in Boskoop (vanuit de regio naar buiten toe) is goed geprofessionaliseerd. Een verbeterpunt is de beladingsgraad; geadresseerden laten ieder voor zich afhalen. Dat vergt meer transportbewegingen dan theoretisch nodig is. Collecteren vergt echter meer organisatie voor de geadresseerde (de probleemeigenaar). Kansrijk is het faciliteren en/of het organiseren van een verlaadpunt om het aantal verkeersbewegingen in Boskoop te verminderen en het aantal gereden kilometers te beperken;
- het scheiden van wonen, winkelen en agrarische bedrijvigheid lijkt volgens de aanwezigen voldoende doorgevoerd in de regio. In de SWOT-analyse is de problematiek van overlast niet genoemd. Echter, de hefbrug in de regio heeft hierin een dubbele functie die zowel burgers als ondernemers frustrereert. Het organiseren en het reguleren van oost-west-verkeer moet daarin verbetering aanbrengen. Overheden en het collectieve bedrijfsleven zijn daarbij de probleemeigenaren. Het ontwikkelen van een gedragen logistieke visie voor de lange termijn door zowel burgers als ondernemers te betrekken (sociale innovatie) lijkt hierbij een kansrijke aanpak. Op de korte termijn is een interventie wenselijk voor een pragmatische oplossing. Het faciliteren van een LCB (Logistiek Centrum Boskoop) oost-terrein door de overheid is een optie. De ondernemers kunnen zo de werking hiervan zelf organiseren en zijn daarbij verantwoordelijk voor het effect;
- logistiek en vervoer lopen in de mind-set door elkaar. Het ontbreekt aan duidelijkheid over de leveringsvoorwaarden en tijden (niet-franko, levering huis of locatie x,y,z). De ondernemer is hierin probleemeigenaar. Logistiek benutten als verdienmodel verdient meer aandacht;
- de logistiek omvat (i.t.t. vervoer) ook informatiestromen. Tijdigheid, inzicht in het beladingsvolume, concreetheid en kennis van de wederzijdse werkwijzen vergen effectieve klantcontacten en eenduidige afspraken. Het totaalbeeld en inzicht in de onbekendheid met kansen en mogelijkheden met collegae, beperken het slim (d.w.z. economisch en maatschappelijk duurzaam) samenwerken. De ondernemers zijn probleemeigenaar.

- informatiestromen, geldstromen en verpakking zijn onderbelicht als kansen voor regiobranding en slim samenwerken. Kennispartijen kunnen daarover kennis verzamelen en overdragen. Het programma Kennis en Innovatie Impuls en de Studieclub Boskoop nemen een belangrijke positie hierin;
- feedback geven op regionaal niveau over verbeteringen is niet gebruikelijk. Kansen blijven daardoor liggen en daarmee wordt de problematiek vergroot.

Deze uitkomsten zullen via het programma Kennis en Innovatie Impuls verbonden worden aan de resultaten van de kwalitatieve enquête van de Stichting Greenport Boskoop. Studenten (HBO en MBO) zullen de studieopdracht krijgen om de problematiek verder in kaart te brengen en oplossingsrichtingen aan te reiken. De focus ligt op het volledige boomkwekerijassortiment, de interne logistiek/buffering en de uitlevering naar het eerste transferpunt. Dit zal begeleid worden vanuit de betrokken onderwijsinstellingen, het Ontwikkelcentrum en Wageningen UR.

Fase 3: Ontwikkeling casuïstiek (2013)

In 2013 worden de verkennende en voorbereidende fasen (1 en 2) afgerond. Op basis van deze resultaten worden bouwstenen aangeleverd om de onderwijscasuïstiek uitleverlogistiek verder te ontwikkelen, gebaseerd op de inzichten uit het onderzoek Uitleverlogistiek in de boomkwekerij. Er zal aandacht zijn voor het delen van de resultaten en ontwikkelingen binnen dit proces met andere Greenportregio's, initiatieven (centrum voor innovatief vakmanschap en het center of expertise) en kennisinstellingen (onderzoek en onderwijs). De resultaten zullen tevens benut worden binnen de Masterclasses Boomkwekerij (Boskoop).